

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МЕДИЧНИХ СЕСТЕР ДО РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМНИХ СИТУАЦІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розкрито суть понять «проблема», «проблемна ситуація». Визначено позиції науковців щодо механізмів прийняття рішень. Наведено типологізацію проблемних ситуацій у професійній діяльності майбутніх медичних сестер. Висвітлено теоретичні аспекти підготовки майбутніх медичних сестер до розв'язання проблемних ситуацій у професійній діяльності.

Ключові слова: *проблемна ситуація, прийняття рішень, майбутні медичні сестри, професійна діяльність.*

В статье раскрыта сущность понятий «проблема», «проблемная ситуация». Представлены позиции учёных относительно механизмов принятия решений. Приводится типологизация проблемных ситуаций в профессиональной деятельности будущих медсестёр. Освещены теоретические аспекты подготовки будущих медсестёр к решению проблемных ситуаций в профессиональной деятельности.

Ключевые слова: *проблемная ситуация, принятие решений, будущие медсёстры, профессиональная деятельность.*

The article is explored the essence of "problem", "problematic situation". Scientists determined the position of decision-making mechanisms, provides classification of problematic situations in the professional activities of future nurses, theoretical aspects of education of the future nurses to solve problematic situations in a professional activity are considered.

Key words: *problematic situation, decision making, future nurses, professional activities.*

Постановка проблеми. Повсякденна праця медичних сестер пов'язана з необхідністю прийняття ними відповідальних рішень в умовах підвищеної напруги, ризику, дефіциту часу й інформації. Зокрема, вони змушені регулярно розв'язувати різнопланові проблемні ситуації у професійній діяльності, які не мають однозначно правильних рішень, однак, їхні наслідки для пацієнта можуть бути дуже серйозними.

Дослідниками (О. Карпов, М. Котик, О. Ємельянов) доведено, що майже 92 % прийнятих фахівцями неправильних рішень мають суб'єктивні причини, тобто пов'язані з помилками того, хто їх приймає [3]. Практика також засвідчує,

що правильність рішення визначається раціональністю мислення особистості, спирається на знання нею закономірностей і правил роботи з інформацією, врахуванням чинників конкретних обставин, а також особливостями емоційної й інтуїтивної сфер людини. Вивчення досвіду підготовки майбутніх медичних сестер у медичному коледжі дозволяє констатувати, що під час навчання не забезпечується достатня підготовка до розв'язання проблемних ситуацій, які виникають у їхній професійній діяльності. Отже, соціальне замовлення суспільства на професійного фахівця, здатного ефективно працювати в нестандартних умовах, зумовлює необхідність вдосконалення якості цієї підготовки.

З метою реалізації завдань важливо забезпечити цілеспрямоване формування у майбутніх медичних сестер умінь адекватно реагувати на проблемні ситуації під час виконання професійних обов'язків, визначати різні варіанти їхнього розв'язання, самостійно обирати оптимальніші, проявляти неординарність й оригінальність мислення у процесі прийняття рішень. З огляду на зазначене, завдання в межах медичного коледжу передусім полягає в розвитку раціональних механізмів мислення й емоційної сфери особистості, які визначаються характером ситуацій, що виникають. Перспективним напрямком є знання основних чинників, які детермінують процес розв'язання проблемних ситуацій.

Аналіз актуальних досліджень. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури з'ясовано, що теоретично-методичні підґрунтя проблеми прийняття рішень у неоднозначних ситуаціях професійної діяльності визначено у працях К. Абульханової-Славської, Б. Ананьева, Б. Ломова, О. Леонтьєва, Б. Теплова, С. Рубінштейна та ін. Вагомий внесок у створення концепції функціонально-рівневої регуляції прийняття інтелектуальних рішень зроблено Т. Корниловою. Акмеологічну концепцію прийняття рішень розроблено Г. Михайловою. Концепцію системогенези професійної діяльності запропоновано В. Шадриковим. Окремими дослідниками (Г. Береговий, Г. Деркач, А. Зазикін, В. Сьомочкін) проаналізовано психологічні механізми прийняття рішень у нестандартних

умовах, досліджено вплив різних чинників на ефективність процесу прийняття рішень. Разом з тим можна констатувати недостатню розробленість теоретичних і методичних основ підготовки майбутніх медичних сестер у медичних коледжах до розв'язання проблемних ситуацій у професійній діяльності.

Метою статті є розкриття суті проблемних ситуацій, що виникають у професійній діяльності майбутніх медичних сестер і визначення шляхів підготовки майбутніх медичних сестер у медичних коледжах до розв'язання проблемних ситуацій у професійній діяльності.

Виклад основного матеріалу. У понятійному апараті досліджуваного питання провідне значення має дефініція поняття «проблема», яке має грецьке походження й означає «завдання, ускладнення». У повсякденному вживанні під цим поняттям розуміють «складне питання, що потребує дослідження, розв'язання». Поняття «ситуація» А. Анцуповим і А. Шипіловим розглядається як складна суб'єктивно-об'єктивна реальність, у якій об'єктивні чинники представлені у вигляді суб'єктивного сприйняття й особистісної значущості для учасників ситуації [1].

У наукових працях наводяться різні класифікації ситуацій життєдіяльності. Так, Є. Бабосов виокремлює прості, складні, кризові, екстремальні й катастрофічні ситуації. А. Кочарян поділяє ситуації на прості, складні й екстремальні, В. Латинов – на нейтральні й конфліктні, А. Ламм – на повсякденні й проблемні. К. Левін і Г. Морозова розрізняють конфліктні ситуації життєвої небезпеки й ситуації невідомості; А. Матюшкін поділяє життєві ситуації на інформаційні, вірогідні, ситуації когнітивної складності й поведінкові [2; 3; 4; 5]. Узагальнюючи наведені ідеї науковців, можна звести всі ситуації до двох основних типів:

- 1) прості (повсякденні), які є звичними для особистості й у яких вона діє в нормальному режимі;
- 2) складні (напружені, проблемні), у яких вимоги до особистості виходять за межі норми.

Як зазначає Б. Шведін, проблемна ситуація – це взаємодія особистості зі складними обставинами у процесі діяльності, вона характеризується наявністю складних обставин, активізацією мотивів особистості, порушенням відповідності між вимогами діяльності та професійними можливостями особистості.

Окремі автори констатують, що проблемні ситуації характеризуються появою досить складного для суб'єкта завдання і складного психологічного стану (М. Дьяченко, Л. Кандилович) [8].

Отже, поняття «проблемна ситуація» охоплює несприятливі для життєдіяльності, граничні, крайні значення таких елементів ситуації, котрі вимагають мобілізації адаптивних ресурсів людини. Зазвичай для характеристики цих ситуацій використовуються такі визначення, як «складні», «особливі», «емоціогенні», «критичні», «аварійні», «надзвичайні», «стресогенні», «надекстремальні», «гіперстресові» та ін. [1; 2; 3; 4].

Проблемна ситуація виникає тоді, коли є суперечності між практично досягнутим результатом і відсутністю знань для його теоретичного обґрунтування. На думку С. Крикальова, проблемні ситуації можуть бути різних типів, а саме:

- проблемні ситуації, які передбачають розв'язання складного творчого завдання;
- проблемні ситуації, які передбачають прийняття рішення в нестандартних умовах;
- проблемні ситуації, які передбачають розв'язання складних задач у складних умовах [3].

Зазначимо, що у практичній діяльності майбутні медичні сестри стикатимуться з усіма названими типами проблемних ситуацій, що важливо враховувати під час здійснення фахової підготовки спеціалістів у медичних коледжах. Можна також стверджувати, що характерними особливостями проблемних ситуацій у професійній діяльності медичних сестер є наявність певних суперечностей, зазвичай позитивних чи нейтральних стосунків між суб'єктів взаємодії, а також можливості розв'язання нових завдань у звичайних чи

нетипових обставинах, які вимагають мобілізації пізнавальних здібностей і емоційної витривалості фахівця.

Як свідчать проведені дослідження, основними причинами виникнення проблемних ситуацій у професійній діяльності медичного працівника є як внутрішні (складність технологій, недостатня кваліфікація, низький рівень дисципліни, застаріле обладнання), так і зовнішні (робота вночі; режим, що перевищує денні й тижневі ергономічні норми; можливість інфікування, негативний вплив на функціональний і психічний стан особистості тощо) причини. У свою чергу, серед багатьох якостей особистості, які забезпечують ефективно розв'язання проблемних ситуацій, найважливішими є такі: впевненість у собі, професіоналізм, вміння працювати в команді, емоційна рівновага, стресостійкість, креативність, відповідальність, надійність, комунікативність, інтуїція, компетентність, рефлексивність. Також простежується пряма залежність у прийнятті рішень від емоційної стабільності, здатності до рефлексії, відповідальності, професійної компетентності, комунікативності, швидкості реакції, стресостійкості [6]. Зауважимо, що прояв індивідуально-психологічних якостей під час розв'язання проблемних ситуацій обумовлений тим, яким чином зазначені якості інтегровані між собою.

Отже, серед важливих завдань професійної підготовки майбутніх медичних сестер можна визначити такі: забезпечення розвитку професійно важливих якостей майбутніх фахівців, зокрема морально-вольових, інтелектуальних, соціально-комунікативної компетенції, системи цінностей і професійної мотивації.

Ефективність підготовки майбутніх медичних сестер у медичних коледжах до розв'язання проблемних ситуацій у професійній діяльності буде високою, якщо будуть реалізовані такі організаційно-педагогічні умови:

- забезпечення методичного супроводу в оволодінні студентами вміннями і навичками щодо ефективного розв'язання студентами проблемних ситуацій у майбутній професійній діяльності;

- набуття практичного досвіду розв'язання ними цих ситуацій у процесі виробничої практики.

Насамперед, професійно-практична підготовка майбутніх медичних сестер у медичних коледжах повинна бути націлена на:

- засвоєння змісту освіти шляхом дослідження, аналізу, діагностики проблеми в такому вигляді, в якому вона існує в реальних обставинах;
- формування в майбутніх медичних сестер умінь здійснювати синтез міждисциплінарних знань при прийнятті самостійних рішень.

Це вимагає від викладача вмінь:

- моделювання професійної підготовки фахівців на інтегративній основі;
- створення ситуацій, максимально наближених до реальних умов професійної діяльності, що дозволить студентам мотивовано й усвідомлено діяти у проблемних ситуаціях;
- добирати і структурувати навчальний матеріал, його логіко-змістовну основу відповідно до потреб професійної підготовки майбутніх медичних сестер до розв'язання проблемних ситуацій у професійній діяльності.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, підготовка майбутніх медичних сестер у медичних коледжах до розв'язання проблемних ситуацій у професійній діяльності – це цілеспрямований, послідовний, багатоетапний процес накопичення творчого потенціалу, під час якого здійснюється формування і розвиток професійних здібностей, що визначають готовність фахівця до прийняття самостійних рішень. Проблема цієї підготовки не є вичерпно розкритою, тому потребує детальнішого аналізу й вирішення.

Відповідно до зазначених теоретичних засад, процес удосконалення підготовки студентів у медичних коледжах до розв'язання проблемних ситуацій у професійній діяльності має базуватись на таких положеннях:

- професіоналом можна вважати тільки такого випускника, який здатний у професійній діяльності виходити за межі «нормативних» рішень;
- підготовка майбутніх медичних сестер у медичних коледжах тісно пов'язана з їхнім особистісним розвитком;

- прийняття рішень потребує самостійності, інтелектуально-творчої активності, що забезпечує включення особистості у процес створення нового, припускає внутрішньосистемне й міжсистемне перенесення знань і умінь у нові ситуації, зміну способу дій при розв'язанні проблемних ситуацій.

Подальші дослідження будуть спрямовані на удосконалення шляхів, методів і засобів підвищення ефективності підготовки майбутніх медичних сестер у медичних коледжах до розв'язання проблемних ситуацій у професійній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анцупов А.Я. Конфликтология / А.Я. Анцупов, А.И. Шипилов. – М., 2004. – 591 с.
2. Бабо сов Е.М. Конфликтология / Е.М. Бабосов. – Минск, 2000. – 464 с.
3. Крикалёв С.В. Психологические особенности принятия решения госслужащими в экстремальной ситуации / С.В. Крикалёв // Акмеология, 2007. – № 4. – С. 15.
4. Латынов В.В. Конфликт : протекание, способы разрешения, поведение конфликтующих сторон / В.В. Латынов // Иностранная психология. – 1993. – Т. 1. – № 2. – С. 87-93.
5. Матюшкин А.М. Проблемные ситуации в мышлении и обучении / А.М. Матюшкин. – М. : Педагогика, 1972. – 168 с.
6. Павлюк Т.М. Емпатійні чинники професійної адаптації медичних сестер : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Т.М. Павлюк. – Луцьк, 2006. – 20 с.
7. Шадриков В.Д. Проблема системогенеза профессиональной деятельности / В.Д. Шадриков. – М. : Наука, 1982. – 185 с.
8. Шведин Б.Я. Влияние психической напряжённости на деятельность вахтенного офицера: автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Б.Я. Шведин. – М., 1982. – 20 с.